

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/82352,Rejewski-Marian.html>
2022-10-06, 11:37

Rejewski Marian

REJEWSKI Marian Adam (16 VIII 1905, Bydgoszcz – 13 II 1980, Warszawa), matematyk kryptolog, pogromca Enigmy. Syn Józefa, kupca tytoniowego, i Matyldy z domu Thoms, córki właściciela browaru, z Torunia.

Od 1912 uczęszczał do niemieckiej szkoły podstawowej. W 1923 uzyskał maturę w gimnazjum klasycznym w Bydgoszczy, a następnie (1923–29) ukończył wydział matematyczno-przyrodniczy Uniw. Poznańskiego; studiował też (1929–30) statystykę ubezpieczeniową w Getyndze. W 1930–32 był asystentem prof. Z. Krygowskiego w Katedrze Matematyki Uniw. Poznańskiego. Należał, wraz z J. Różyckim i H. Zygalskim, do trójki wyróżniających się uczestników tajnego kursu kryptologii dla starannie wyselekcjonowanych 26 studentów Uniw. Poznańskiego zorganizowanego (I–V 1929) przez Biuro Szyfrów Oddziału II Sztabu Głównego WP, ale nie ukończył tego kursu. Jednakże po powrocie z Getyngi został we IX 1930 dokooptowany do zespołu powstałego w poznańskiej filii Biura Szyfrów, a po jej likwidacji od IX 1932 był zatrudniony w Referacie BS-4 (szyfry niemieckie) Sztabu Głównego WP. Po otrzymaniu od szefa BS-4 mjra M. Ciężkiego materiałów dotyczących niemieckiej maszyny szyfrowej Enigma, w ciągu trzech miesięcy, stosując metody analizy matematycznej i lingwistycznej niemieckiej korespondencji, stworzył podstawy naukowe do łamania jej kodów i odtworzył schemat połączeń elektrycznych – głównie jej wirników szyfrujących, i odczytał pierwsze depesze (między Bożym Narodzeniem 1932 a Nowym Rokiem 1933). Okresowa zmiana kolejności wirników (których liczba z czasem wzrosła z trzech do pięciu) oraz ich ustawienia wyjściowe powodowały, że wraz z nowym ustawieniem maszyny należało stosować skomplikowane obliczenia matematyczne w celu ustalenia ww. zmian i na nowo łamać szyfr. R. opracował metody oraz zaprojektował urządzenia umożliwiające odczytywanie szyfrogramów: cykolometr (1934)

i bombę kryptologiczną (1938).

W przededniu wybuchu II wojny światowej, na polecenie najwyższych polskich władz wojskowych, zespół BS-4 zaprezentował i przekazał swoje doświadczenia i urządzenia (w tym zrekonstruowaną Enigmę) przedstawicielom brytyjskich i francuskich służb kryptologicznych, którym dotąd nie udało się złamać Enigmy (24–27 VII 1939). W opinii historyków był to jeden z ważnych czynników zwycięstwa aliantów w II wojnie światowej.

Po kampanii wrześniowej 1939 R. został ewakuowany z Oddziałem II SG WP do Rumunii, a następnie dotarł do Francji, gdzie pracował 29 IX 1939–10 VI 1940 w polsko-francuskim zespole kryptologów (kryptonim: P.C. Bruno w Gretz-Armainvillers), zajmującym się dekryptażem niemieckiej korespondencji. Po kapitulacji Francji został ewakuowany do Oranu w Afryce Północnej, gdzie przebywał 10 VI–1 X 1940. Stamtąd powrócił do kontrolowanej przez rząd Vichy pd. części Francji, gdzie 1 X 1940–6 XI 1942 wznowił w konspiracji pracę ośrodka kryptologicznego (krypt.: P.C. Cadix w Uzès k. Nîmes). Zagrożenie okupacją niemiecką spowodowało likwidację ośrodka i ewakuację personelu. R. wraz z H. Zygalskim zbiegli do Hiszpanii, gdzie byli więzieni, i przez Portugalię oraz Gibraltar dotarli do Wielkiej Brytanii (6 XI 1942–2 VIII 1943).

W stopniu szeregowca z cenzusem R. rozpoczął służbę w kompanii radiowywiadu Sztabu Naczelnego Wodza Polskich Sił Zbrojnych, dyslokowanej w Stanmore-Boxmoor pod Londynem. Awansowany 10 X 1943 do stopnia podporucznika, a 1 I 1945 porucznika czasu wojny, został szefem sekcji „N” (niemieckiej) w tzw. Plutonie Eksploatacyjnym (Biuże Szyfrów), a następnie zastępcą kierownika referatu kompanii radiowywiadu Baonu Łączności. Prowadził tam do końca wojny dekryptaż mniej skomplikowanych szyfrów niemieckich oraz innych państw walczących, m.in. sowieckich. Brytyjczycy nie dopuścili go do tajemnic ośrodka Bletchley Park, gdzie na podstawie urzędzeń otrzymanych w VII 1939 od polskiego wywiadu z powodzeniem rozwijali prace nad łamaniem kolejnych udoskonalonych wersji Enigmy, budując też m.in. na

podstawie polskiej „bomby” – tzw. Colossus (protokomputer). R. ukończył kurs wywiadu (krypt.: Oficerski Kurs Doskonalący Administracji Wojskowej), ale po zgłoszeniu chęci powrotu do kraju został skreślony z ewidencji wojskowej (1 XI 1946).

Po powrocie do Polski (21 XI 1946) R. podjął w Bydgoszczy skromną pracę urzędnika finansowego w zakładach Kabel Polski, Państwowym Przedsiębiorstwie Mierniczym oraz spółdzielczości pracy (1 II 1947–1 II 1967). Po przejściu na emeryturę napisał *Wspomnienia z mojej pracy w Biurze Szyfrów Oddziału II Sztabu Głównego w latach 1930–1945* (zdeponowane w Wojskowym Inst. Historycznym), w których ujawnił swą rolę w złamaniu Enigmy.

Został odznaczony m.in. Srebrnym Krzyżem Zasługi (1938), Srebrnym Krzyżem Zasługi z mieczami (1945), brytyjskimi The War Medal 1939–1945 (1948), Krzyżem Oficerskim (1978) i Wielkim (2000) Orderu Odrodzenia Polski.

PSB (W. Kozaczuk, J. Kubiатовski).

K. Gaj: *Szyfr Enigmy: metody złamania*, Warszawa 1989; M. Grajek: *Enigma. Bliżej prawdy*, Warszawa 2007; Z.J. Kapera: *Marian Rejewski pogromca Enigmy*, Kraków–Mogilany 2005; W. Kozaczuk, J. Straszak: *Enigma. How the Poles Broke the Nazi Code*, New York 2004; *Marian Rejewski 1905–1980. Życie Enigmą pisane*, Bydgoszcz 2005; M. Rejewski: *Wspomnienia z mej pracy w Biurze Szyfrów Oddziału II Sztabu Głównego w latach 1930–1945*, oprac. i red. M. Jaroszewska i in., Poznań 2011; „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2005, nr 5.

Grzegorz Nowik